

A MARGITSZIGET

A budapesti Duna közepén úgy fest a gyönyörű Margitsziget, mintha a folyam egy óriás kéznek az ujjá volna, s azon smaragdzöld ékkő gyanánt tündökölne. A Margit-híd és az Árpád-híd csaknem érinti a két és fél kilométer hosszú sziget két végét, közrefogva az ékszert. Nevezetes sziget ez! Idegenek bizonygatják: nincsen párja Európában. Aki Budapestre gondol, önkéntelen felidézi a Margitszigetet. Külön világa ez a magyar fővárosnak: sajátos, zárt földrajzi egység, s úgy él mindnyájunkban, mint a szépség és a béke paradicsoma.

A Margit-híd 1876 elején készült el. Az „öreg” Margit-híd öt pilléren nyugodott, 570 méter hosszú, tört tengelyű, s hat nyílású volt. A szigetre ágazó szárnyat csak a századfordulón építették meg. Addig csónakon, hajón jártak a szigetre látogatói, s a befagyott Dunán gyalogosan. Országos öröm fogadta a Margit-híd fölavatását. 1936-ban ki-szélesítették a hidat 22,30 méternyire. Akkor a vasíveket megerősítették, s lapokra támaszkodás helyett csuklós kapcsolatot készítettek a híd ívei és pillérei között. Ugyanakkor építették meg az aluljárókat is. A második világháború végén a hitleristák fölrobbantották. A villamosok utasaikkal együtt a Dunába zuhantak. 1948-ban újjáépült, s megerősödve feltámadt a meggyalázott Margit-híd.

S néhány évre rá a Margitsziget felső végén avattak új hidat, az Árpád fejedelemről elnevezett Duna-hidat, amelyet még 1941-ben kezdtek el építeni, de a munkát a háború megakasztotta, s csak 1950-ben fejeződött be. Az Árpád-híd a leghosszabb magyar Duna-híd: 928 méternyi, s egyelőre csak félszélességben készült el, nagyszabású aluljárókkal kötve össze a szigetet Óbudával és Újpesttel.

Kavicsból és homokzátanyokból állott össze a Duna gyöngye, úgy töltötték fel, három szigetet egybekötve. Így alakult ki a 160 holdnyi egységes Margitsziget, amelynek legnagyobb szélessége ma fél kilométer. A sziget éghajlata rendkívül kellemes, mikroklímája a főváros átlagos hőmérsékleténél két és fél fokkal melegebb. Már a rómaiak is építkeztek itt. Később sűrű vadonjába nyúl vadászatra jártak Pest és Buda urai. Azért nevezték akkoriban *Nyulak szigetének*.

A középkorban híres női menedékhely állott itt: háborúk és járványok tizedelése s az ököljog dühöngése közepette társadalmi és erkölcsi védelmet kereső nők, pártában maradt nemesi lányok gyűltek benne össze. Begináknak nevezték a jámborokat. Társadalmi osztályuktól elszakadva, serény munkában és betegápolásban keresték s találták meg életük értelmét. IV. Béla király monostorra építette e nők házait, midőn a veszprémi domonkos apácáknál nevelkedő kislányát,

Margitot, ide hozatta, ide szemmel kísérje fejlődését. Két történetírónk, *Mályusz Elemér* és *Mezey László*, magyarázzák, hogy *Árpád-házi Margit* is ilyen begina volt fővárosunk első női monostorában. Boldognak és szentnek mondta a magyar nép, századokkal a pápai döntés előtt.

A kolostorok és a templom. (Egykorú metszet 1542-ből)

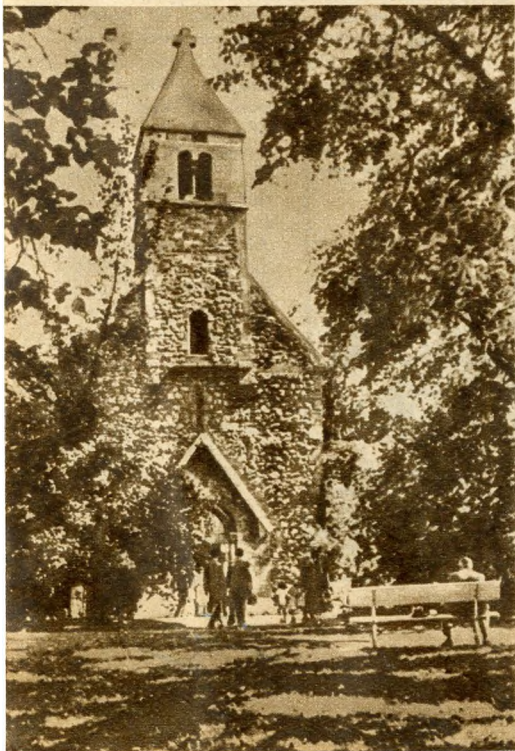
IV. Béla leányát, Margitot 10 éves korában a szigeti klostromba viszik. (Illusztráció a „Boldog Margit legendájá”-hoz Minárné, Teichert Anna nyomán)

A darócban járó Árpád-házi Margitról legendája meséli, hogy „ebéd után kézi munkát teszen vala”, szőtt, font, hímzett, takarított, nem restelt semmi munkát.

Figyelemre méltó, hogy sem Margit, sem társai nem tudtak „az egyház nyelvén”, latinul, így anyanyelvükön, a nép nyelvén olvasták és hallgatták a szent szövegeket. Például a híres Ómagyar Mária-siralmat is, amely nemcsak a XIII. századnak egyik legszebb magyar verse! Az ilyen sorok:

Világ világa,
Virágnak virága:
Keserűen kinzatoj,
Vasszegekkel veretől...

A Szent Mihály templom

ma is eleven költői hatásúak, nyelvünk időtálló szépségét sugároztatják. Érthető hát, hogy a margitszigeti kolostor irodalmunk első központjává alakult a versírő és legendamásoló szűzek révén.

Amikor a törökök elfoglalták fővárosunkat, katonai okokból lebontották a sziget épületeit. De a dominikánus kolos-

Az egykori lóvasút

A sziget romja. (Metszet 1871-ből.)

tor maradványait kiásták régészeink, gazdag anyagot tárva fel a magyar középkorról. Egyhajós, hosszú szentélyű, szép nyolcszögű toronnyal ellátott templom állt itt, délre tőle négyszögű, emeletes kolostor emelkedett, körüljárós udvarral, kútházzal, konyhával. Ezt a román stílusú épületet a XV. században

gótikus ízlésben átépítették, de a repkénylepte maradványok ma is utalnak a román stílusú lábazatokra.

A XIII. század második felében benépesül a sziget. Északi csücskén épült az esztergomi érsek vára, ettől délebbre a premontreiek *Szent Mihály* temploma és prépostsága. Ezt a templomot romjaiból 1931-ben *Lux Kálmán* építész eredeti stílusában újraépítette: akkor ásták ki a XV. századból származó vékony hangú harangját is. A sziget déli csücskében állott a János-lovagok legrégebbi kórháza. A margitszigeti kolostor adott hajlékot a XVI. század elején *Ráskai Leának* és *Sövényházi Mártának*. *Ráskai írta* meg szép magyar szóval a Margit-legendát, *Sövényházi* pedig a *Szent Katalinról* szólót. A romok között sétálgatva önkéntelen arra gondolunk, hogy múzeumnak kellene itt állnia a romok helyreállításá után, a magyar középkori kultúra maradványainak bemutatására.

A magyar királylányról kapta végleges nevét a sziget. Margit 1270-ben halt meg, tetemét piszkei vörösmárvány koporsóba temették. Ezt két híres lombardiai szobrász faragta. A török közeledtekor az apácák Árpád-házi Margit porhüvelyével Pozsonyba menekültek, s a sarkófógot a törökök szétverték aranyat keresve

A premontrei kápolna romja

A Palatinus fürdő meleg medencéje

benne. De a 110 darab márványt régőszeink összerakták, s a díszes koporsó ma múzeumban látható. A kutató ásó gyakran vet föl itt kincseket. 1897-ben egy kertészfiú arannyal bevont ezüst királyi koronát talált a romok közt.

Amikor a török kiszorult Magyarországról, az elnéptelenedett Margitsziget a pilisecsbai uradalom kaszálója lett. 1790-ben kibérelte *Sándor Lipót* királyi herceg. Pihenni járt ide. Később a felvilágosodott, kulturált és népszerű *József nádor*, Budapest megszépítője kertté várasolta, s feleségével, a szépséges orosz *Alekszandronával* országra szóló szüreti ünnepségeket rendezett itt.

A Habsburgok kezén maradt a Margitsziget 1908-ig, amikor a főváros hatalmas summa pénzért megvásárolta a királyi hercegi családtól, és saját kezelésébe vette. Akkor már híres volt a sziget szállodája, vendéglője, nevezetes majálisok zajlottak ott le. 1869-ben nyílt meg az *Ybl Miklós* építette franciás reneszánsz stílusú Margit gyógyfürdő, amely a második világháborúban erősen megrongálódott, olyannyira, hogy végül — műemlék voltát is feledve — lebontták.

Ásványvízforrás és gyógyfürdő ma is van bőven a szigeten, ez az egyik híressége, odatársulva a fényhez, a csöndhöz és a virágokhoz. Budapest ásványvíz-szükségletét jórészt a Margitsziget forrásai elégítik ki. *Zsigmondy Vilmos*, a világhírű vízkutató mérnök, 1867-ben 118 méter mélységre fúrt, s 42 fokos, kén-tartalmú, szénsavas meleg forrást talált. Ehhez építették az Ybl-fürdőt, mert a forrás másodpercenként 180 liter vizet adott. 1935-ben 310 méter mélyre fúrtak, s 72 fokos forró, radioaktív gyógyvízre bukkantak. Száz év óta a Margitsziget nemzetközi hírű gyógyhely. Melegvízes és hidegvízes medencéjű strandfürdője,

XIII. kerületben. Ebben a vízben fürdőknek a sziget északi csücsán a Nagyszálló vendégei is. A Nagyszálló Budapest egyik legelőkelőbb vendéglátó üzeme, megbecsült külföldi vendégek szállóhelye. Az egykori kis vendégfogadóból épült fel reprezentatív szállóává, fokozatos bővítések és átépítések révén.

Néhány lépéssnyire a Nagyszállótól érdeklődéssel pihen meg a szemünk a hőforrás japán módra gondozott tavacskája körül, ahol mesterséges vízesség, aranyhalak és lótoszok fogadják a nézdeglőket. Mindenütt, bármerre fordulunk, a természet szépsége tart itt állandó bemutatót. A sétaösvények szélén jobbra-balra gondozott virággyások, rajtuk túl hatalmas füves térség, szemnyugtató szépség. Aztán százéves óriás fák köszöntenek: platánok, tölgyek, hársak, nyírek, nyárfák, minden fajtája a fának. A Margitsziget évezredes pompája ez, idegsimogató, békítő drága színek és suhogások. Az ember amint bandukol, szekfűk és rózsák illatárjában, s hallgatja a faóriások susogását, kicsinynek érzi magát, akár az őserdőben. A tavacska mellett ott áll a *Bodorkút* kecses, kör alakú, oszlopos építménye, de órája a háború óta nem zenél. Szövegeket kellene ide írni, kis táblákra, olvasható betűkkel, versszövegeket, hiszen a Margitszigetnek olyan költői irodalma van, mint a Dunántúlnak vagy az Alföldnek. Ezt a szigetet azonosította szíve érzésével Petőfi, amikor ezt írta:

Láttad-e, angyalom a Dunát,
S a szigetet közepén?
Ide szívembe képedet
Akként foglalom én.

A margitszigeti szerelmi lírát alighanem *Kazinczy Ferenc* indította el. Amikor a magyar jakobinusok pörének elítélteként Kufsteinből Munkácsra kísér-

ték, egy pihenő napot engedélyeztek a rab írónak Pesten. Kazinczy a Margitszigetre vágyott, megfürdött a Dunában, s a parton találkozott egy barátja rokonával, az igéző kis *Ninivel*. Pár év múltán keccses szonettel tisztelgett a feledhetetlen emléknék. Ez a találkozó 1800 júliusában játszódott le a budai parton. A pesti oldalról ugyanis akkoriban még tilos volt átszállni csónakon a szigetre, ehhez csak a budai part révészeinek volt joguk, s ők a Császárfürdőnél állomásoztak. *Arany János* már gőzhajón járt a szigetre. A Hattyút és Fecskét, a két fehér hajócskát, versben öröktették meg a költők. Az öreg, fehér hajú, már alig látó nagy költőnek utolsó éveit a Margitsziget aranyozta meg. A sétatottal kopogó kis öregúr tavasztól őszig minden nap kijött ide, megkereste az öreg tölgyeket, leült, kinyitotta kaposos könyvét, s följegyezte mindazt, ami gondolatként és ritmusként fejében zsongott. Így születtek meg a Margitszigeten *Arany* nevezetes öregkori lírai versei, az „Őszikék” no meg a *Toldi-trilógia* legkéseibb szülőtte, a „*Toldi szerelme*”, amelyet a szálló üdülővendégeként fejezett be. Csak megilletődötten állhatunk meg *Arany János* szigeti szobra előtt (ez is a nagy *Stróbl Alajos* műve, mint a Nemzeti Múzeum előtti hatalmas bronz kompozíció), s csöndben recitálhatjuk „A tölgyek alatt” c. verséből:

A tölgyek alatt
Oly otthonos ltem!
Éven leaptak:
Íme, gyermek lettem...

Amott a fák közt a Virágregék költője mereng, *Tompa Mihály*, aki versben vallotta: „Munkásság az élet sója, A romlástól, mely megójíja” Tudjuk, kit hova kell helyezni emlékeztetőül. De hányan vannak még, kik a szigetről írtak: *Ady*, *Beöthy Zsolt*, *Gyulai Pál*, *Varga Gyula*, *Kiss József*, *Mikszáth*, *Takáts Sándor*, *Bródy Sándor*, *Tóth Arpád*, *Szép Ernő*, *Török Sophie*, s megannyian mások. Szívet derítő lenne legszebb soraikkal ott találkozni a helyszínen. Így olvashatnók például, mint egy irodalmi múzeumban járva-elve *Tóth Arpád* eme strófáját:

A Nemzeti Sportuszoda

De a szigeten ma sem mások a fák
S az édes légben valahogy ott maradt
Sűrű arany napfénybe konzerválva
A régi boldog pillanatot.

Toldi Miklós a Margitszigeten vívta meg nevezetes párviadalát cseh bajnoktársával. A XIX. században tisztásain bonyolították le párbajaikat a keménykalapos, sápadt magnások. Ma a Margitsziget elején az *úttörők stadionja* fogad. Mögötte ott vöröslük a *Nemzeti Sportuszoda*, a magyar úszó- és vízilabdasporthoz székelye. A testüket okosan ápoló pesti fiúk és lányok sietnek a járdán a csarnok kapujához. Reggeltől késő estig folyik az edzés, a verseny és a — pihenés. Színes úszóköpenybe burkolózók latolgatják az esélyeket. A fákon át, a Casino kávéházából muzsika szól. A vízisportnak hagyománya van a szigeten. A fürdő a Dunában s a sportszerű úszás először itt jött divatba, s itt aratta első diadalát néhány régi híres teniszezőnk, sőt kardvívónk is.

A parti sétányok mentén vizen és szárazon az evezősök házai sorakoznak. A nagy folyam hátán fürgén sikló kenusok és kajakosok, meg a *Széchenyi* meghonosította híres-neves női és férfi evezősök hajói tűnnek fel egymás tözsomszédságában, s füttyök, vezényszavak, evezők paskolják a vizet. Verseny idején a hidakon s a parton vidáman tolong a közönség, hogy élvezze a karcsú hajók fecskeröpülését, és lelkesen tapsoljon egy újabb teljesítménynek.

Nyári estéken a zöldvendéglők lombátrai alatt muzsikaszó szól, a *Szigeti Szabadtéri Színpadon* pedig, nem messze a víztoronnytól, nagyszámú néző előtt operákat adnak elő. A faleveleken még soká ott rezeg *Verdi*, *Puccini*, *Erkel*, *Bartók*, *Kodály* zenéjének egy-egy foszlánya.

Szalatnai Rezső

